

Refik Halit Karay'ın filme alınan başlıca eserleri

Refik Halit Karay, 1914'de başlayan sinemamıza eserleriyle 1950'de girmiş bir yazar... Türkçe'deki büyük ustalığı, özellikle ilk eserlerinin hemen tüm eleştirilenler -ce belirtilen sağlamlığı ve bunların çoğunun sinematografik oluşuna bakılırsa, burada sinema açısından bir "gecikme"nin varlığından söz edilebilir. Ne var ki, edebiyat değerlerinin farkına varmakta oldum olası geç kalan Türk sineması, bu konuda "mazur"dur. Nasıl olmasın, 1938 yılına kadar Refik Halit yurt dışında, sürgündedir. Temmuz/1938'de "yüzellik" listesinde yer alan diğer arkadaşlarıyla affedilerek yurda dönmüş, sinema da 12 yıl sonra onun eserlerine "Gel, buyur" demiştir.

Filme alınan romanlarına bakmadan, şunu da hatırlamakta yarar var. Refik Halit Karay 1955 yılında yapılan bir söyleşide kendisine sorulan bir soruya karşılık "Daima para kazanmak için yazdım. Edebiyat benim için yalnız bir vasıta olmuştur" demiştir (20. Asır dergisi, sayı : 169). Acaba, şimdi vereceğimiz listenin (diğer yazarlara oranla) kabarıklığında, bunun bir etkisi olmasın. Çünkü sinemanın ve sinemacılığın amacı da, çokluk budur. . .

"ÇETE"

Hikaye, özellikle sinema çevreleri için çok bildiktir. Yönetmen Çetin Karamanbey, günün birinde İstiklal caddesinde giderken bir kız görür. Pek beğenir, "Filmde oynar mısın, istersen al kartvizitimi, bul beni" der. Kız bir süre tereddütten sonra gider, "oynamım" der... Mukavelede madde vardır; bazı roller için eserin yazarının da mutabakatı şarttır. Karamanbey kızı, yazara gösterir, o da kabul edince filme başlanır.

Bu öyküdeki "kız" Neriman Köksal'dır, eser "Çete", yazarı da Refik Halit Karay...

"Çete", tür olarak "Kurtuluş Savaşı Filmleri" arasında yer alır. Birakin ge-

nel filmografiyi, yönetmen Çetin Karamanbey'in özel filmografisinde bile "amar aman" bir yer tutmaz. "Kurtuluş Savaşı ve Sinemamız" adlı kitabımızın 54. sayfasında, film hakkında, şöyle yazmışız : "Rejisör Çetin Karamanbey, Refik Halit Karay'ın eserinden uyguladığı filmde konuyu anlatmaktan çok, yeni lanse edilen bir genç kızın (N. Köksal) üstünde durmuştu."

"Çete", bir Duru Film yapımıydı. Senaryosunu da Çetin Karamanbey'in yazdığı filmde başlıca rolleri Neriman Köksal, İhsan Evrim, Orhon M. Arıburnu, Atıf Kaptan oynamışlardı.

"SÜRGÜN"

Mustafa Baydar'ın söyleşiler kitabı "Edebiyatçıları -mız Ne Diyorlar?"'ın 112. sayfasında Refik Halit Karay "En beğendiği eserlerinin" "Sürgün", "Anahtar" ve "Bu Bizim Hayatımız" olduğunu söyler.

"En beğendiği eserleri" sayarken, ilk sırayı verdiği "Sürgün" de, "Çete"den bir yıl sonra filme alındı (1951). Filmin yönetmeni Orhon Murat Arıburnu idi. Aynı zamanda sair olan Arıburnu, "geçiş döneminin" en önemli sinemacılarından biridir. En iyi filmleri aynı yıl çevirdiği iki filmidir. "Sürgün" ve "Yüzbaşı Tahsin". Filmin başrollerinde Orhon M. Arıburnu, Nedret Güvenç, Ayla Karaca, İhsan Evrim, Ercüment Behzat Lav oynuyorlardı.

Eser ve filmde, özetle, bir padişah yaverinin sürgündeki acıları, özlemleri anlatılır; karşılaştığı olaylar verilir... Acı ve özlemlerde insanı saran bir duygululuk, olayların verilisinde gerçek bir ustalık vardır. Film hakkında, Nijat Özön şöyle der : "... Sürgün, birincisinden (Bu "birinci", aynı yıl çevrilen bir başka kurtuluş savaşı filmi olan Arakon'un "Vatan İçin" idir) daha düzgün, daha olgun bir eserdir. Kıbrırlı, mağrur padişah yaverinin İstanbul'daki saltanatlı günleri kısacık bir iki sahneyle canlandırılır.

"Nilgün" Yön: Münir Hayri Egeli

"Yatık Emine" Yön: Ömer Kavur

"Karlı Dağdaki Ateş" Yön: Safa Önal

Milliyet

SANAT DERGİSİ

Öğretmen ve Öğrencilere

Milliyet Sanat Dergisi, öğretmen ve öğrenciler için uyguladığı indirimli ve kitap armağanlı abone kampanyasını sürdürmektedir. Buna göre dergimize abone olacak öğretmen ve öğrenciler, yıllık abone karşılığı sadece 100 lira ödeyecekler (6 aylık 50 lira), bir yıllık aboneler ayrıca kitap armağanından yararlanacaklardır.

ARMAĞAN KİTAPLARIMIZ

DÜNYAMIZIN FATİHLERİ, J. G. Leithauser; SİYASİ YÖNLE-
RİYLE KURTULUŞ SAVAŞI, N. H. Uluğ; TARİHİMİZDE GARİP-
LİKLER, M. Seyda; TARİHİMİZDE İLKLER, O. Arıkanlı; GECE-
YARISI KOVBOYU, J. L. Herlihy; MAYISTA YEDİ GÜN, W. Bail-
ley - F. Knebel; EVLİ BİR KADININ GÜNLÜĞÜNDEN, Peride
Celâl; TAŞAN KAÇ, J. Updike; ALTIN HAZİNELERİ, B. Tra-
ven; BEN ANNEMİ SEVİYORUM, W. Sarovan; İZMİR ATEŞLER
İÇİNDE, A. Bridge; AŞK BAŞKADIR, G. de Maupassant; ŞEH-
RETİN SONU, B. Schulberg; TANRILARIN ARABALARI, E. V.
Daniken; ELEKTRONİK YARGILAMA, W. Kempley; YILDIZLA-
RA DÖNÜŞ, Daniken; KORKU BAKANLIĞI, G. Greene;
GÖREVİMİZ TEHLİKE, T. Powell; PRENSİN MİRASI, C.
Heaven; AMANSIZ TAKİP, B. Garfield; GOETHE (Seçmeler), S.
Birser; Nietzsche (Seçmeler), I. Z. Eyüboğlu; FİKRET MUAL-
LA, O. Koloğlu; PREZİOSİ, O. Öndes; YABAN GÜLÜ (Katrina),
S. Salminen; TANRICA TASI, A. Mavhury; SEN SEVMEDİKÇE,
A. Seton; TİYATRO KILAVUZU, M. And; RESİM KILAVUZU, S.
Tansu; KARA AFRIKA, H. Topuz; HAYATIM, G. Sand; TARİH
BOYUNCA BÜYÜK ÖĞRETİLER, A. G. Widgery; BU ŞEHİR
İSTANBUL KI, S. Kutlu; TÜRK TASAVVUF ŞİİRİ ANTOLOJİSİ,
A. Gölpınarlı; DİVAN ŞİİRİ ANTOLOJİSİ, H. E. Cengiz; TÜRK
HALK ŞİİRİ ANTOLOJİSİ, R. Mutluay; TANZİMATTAN GÜNÜ-
MUZE KADAR TÜRK ŞİİRİ, R. Mutluay.

NOT : Kitap armağanından yalnızca dergi-
mize bir yıllık abone olan öğretmen ve öğ-
renciler yararlanmaktadır. Bunun dışındaki
istekler dikkate alınmayacaktır.

"Dişi Örtümcek", "2000 Yılın Sevgilisi", "Karlı Dağdaki Ateş" de sonraki yıllarda aynı, ya da değişik adlarla filme alındı. Bazı filmlerde Karay'ın eserlerinden izler görüldü... Ne var ki gerek yukarıda adları edilenler, gerek "esinlenenler" Karay'ın özelliikle son yıllarında tecimsel kaygılarla verdiği yapıtlardı. Bu nedenle, bu filmle -rin üstünde durulması için biçimsel bazı başarıların bulunması gerekiyordu. O filmler de anlatım olarak, öze koşut kalınca, fazlaca sözleri edilmedi. Bu listeye, 1968'de ikinci kez çevrilen "Nilgün" de katılabilir.

Bu dönemde (değeri abartılsa bile) üzerinde durulan tek yapıt, "Yatık Emine" oldu. Yönetmenliğini Ömer Kavur'un yaptığı film'in başrollerinde Serdar Gökhan, Necla Nazır, Mahmut Hekimoğlu oynuyorlardı.

Diğerlerinin aksine, "Yatık Emine" roman değil, 45 sayfalık bir uzun hikayedir. Eserin konusuna bakıldığında, önce bir düşmüş kadının acılarını, iç dünyasını ve karşılaştığı olayları vermenin gerisinde, bir toplum sorununa da eğildiği izlenimi edinilir. "Fahişe" insan değil midir, onun hayat hakkı yok mudur, eserin bunlara eğilip tavır takındığı da ilk nazarda söylenebilir. Ne var ki, "Yatık Emine" söz konusu ise, bunlar eserin hacmini çok aşan şeylerdir. "Kaderin sevgiyle, istemeden" fahişe olan, sonra yaşamı "tarifsiz acılar içinde geçen" Yatık Emine'nin durumu, çok özel bir durumdur, o özelden genele varma olanağı yoktur. 45 sayfalık hacim, iç dünya çözümlemelerinden çok, olaylarla doludur. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, "Gençlik ve Edebiyat Hatıraları" adlı kitabının 69. sayfasında, Hamdullah Suphi'nin şu yargısını nakleder :

"Refik Halit dış âlemin, Yakup Kadri iç âlemin ressamıdır".

Acaba, yukarıda belirtmeye çalıştığımız, bu yargının izdüşümü olmasın?

■ ERMAN ŞENER

Yurt dışındaki sefil ve perişan durumları, çoğunun yaptıkları yanlış anlamaktan doğan acıları başarıyla yankılandır. . ." (Türk Sineması Tarihi, s : 136-137)

"NILGÜN"

Cevdet Kudret, "Türk Edebiyatında Hikaye ve Roman" adlı eserinin ikinci cildinde, Karay hakkında şunları yazar: (s: 179) "... Sürgünden önce gözlemlere dayanarak yurt gerçeklerine yönelen yazar, sürgünden dönünce konuları türlü ülkelerde ve zamanlarda geçen, çokluk düzmece olaylarla örüldü; biraz Pierre Loti, biraz da Pierre Benoit is kırmaması bir takım 'ekzotik' havalı macera romanları yazmıştır. Bu son romanlarında dili ve anlatımı da eski kıvraklığını kaybetmiştir."

"Nilgün", bunlardan biridir. O günler için iyi sayılabilecek reklamına, Refik Halit Karay adına, ciltli satış sunuluşuna ve konusunun ilginçliğine yaslanarak gerçekten iyi sattı kitap. Kimbilir, belki de "Her Best-Seller, muhakkak film olmalıdır" şeklindeki tecimsel Hollywood kuralından esinlenilerek "Nilgün", hemen filme alındı (Burada küçük bir parantez açalım. "Nilgün" 3 ciltlik bir romandır ve 1950-54 arası yayımlanmıştır: "Türk Prensesi Nilgün", "Mapa Melikesi Nilgün", "Nilgün'ün Sonu"...). Film'in yönetmeni Münir Hayri Eğeliydi. Başrollerde Cüneyt Gökçer, Erika Remberg, Lâle Oraloğlu, Asuman Koral, Annie Ball oynuyorlardı.

O yılların koşullarına göre, rahatça bir üstün yapım sayılabilecek "Nilgün", olumlu yankılar uyandırmadı. Örneğin, Nijat Özön yukarıda temini verdiğimiz eserinde film'in adını bile etmez. Bizim "Yeşilçam ve Türk Sineması" adlı kitabımızın 58. sayfasında ise film, 2 satırla yer alır: "... Pakistan'a kadar gidilmesine rağmen, yılın süper-prodüksiyon denemesi olan "Nilgün", vasat seviyeyi bile tutturamayan bir film olarak kalmıştı."

DİĞERLERİ

"Yer Altında Dünya Var",

